

ایمان کامل

از تصنیف مولانا عبد العزیز صاحب پریاروی

الحمد لله کہ رسالہ دہقانہ مسی بہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

فی صفۃ ثناء و ثنائیہ جل شانہ

اے خداوند اکریم ذو المنن	عاجز ہم از شکر الطاف تو من
شکر ما محدود و نعمت بے شمار	منتفی را با مسلسل نیست کار
ہر سرسومیم اگر گرد زبان	پارہ شکر تو ناپید در بیان

فی نعت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم

صدر دوزخ و آسمان و صد سلام	بر ہمہ پیغمبر اہل بر صبح و شام
خاص بر پیغمبر علی نسب	سید اہل عجم شاہ عرب
ہم ہر آل پاک و صالحین	رحمت اللہ علیہم اجمعین

فی سبب تالیف ہذا کتاب

مشفق از خاندان مصطفیٰ	زیدہ اولاد پاک مرتضیٰ
آنکہ من مریون احسان مجیم	روز و شب صفہ شاد خوان مجیم
خواست از من رونے آن فرخندہ نام	نسخہ منظومہ در علم کلام
آنچنان تاکید کرد اندر سوال	کہ مرا چارہ نماند از آفتال
گفتم اورا پس تو ایسے محترم	بر تو خوانم ایسے عقائد منظم
پس فلم گرفت و کاغذ ساز کرد	عقل مانہ از آن زمان ہوا کرد
فی البدیہہ گفتم لے نیکو نوشت	نظم را از من شنیدہ سے نوشت
آنچنان امداد شد از فضل حق	کہ زانم داشت بر کاش بہن
یکصدہ بیت چہرے میش و کم	در یکے روز آمد از ما در رسم
دید و سہ روز اس کتاب بہ نما	فضل حق امداد کردہ و اسلام
از تکلفات شعر آراوہ است	وزن و نغمات بلاغت بہ است
چوں شد از فضل خدا انعام او	داشتہ ایمان کامل نام او

کہ بخوانی ای کتاب پر تمیز

دارد امید دعا عجل العزیز

فی اثبات وجود الواجب عمر شانہ

ہست روشن بر ہمہ اہل نظر	کز موثرے شو و ظاہر اثر
نقش بے نقاش کہ آید پدید	صورت را بے مصور کس ندید
پس چنان اس کہ خلق عینا	خود بخود پیدا شود بے کردگار
خالق این خلق حضرت یزد است	کہ تقدیرش ہمہ نیک بد است
منتصف با جملہ اوصاف کمال	ہم منزہ از ہمہ نقص و زوال
او قدیم است و تندر دایند	لا یزال است و تندر دانتہا
نیست اول اندر جہاۃ و در کلان	لے درون نے بیرون آسمان
او نہ عرش است و نہ زیر عرش	او نہ بر فرش زمین نہ زیر عرش

فی صفات الواجب جل شانہ

حق تعالیٰ را صفات آمد قدیم	سزا آں اہل کفر است و نشیم
زاں میانہ ہشت کو بن را مہاۃ	سو کے آں رایع شود باقی صفات
علم قدرت و سمع بصیرت عینا	ہم کلام و فعل و خواہش لے ثقاہ
ذوق از علم حق ناپدید	اوست از کل و جزئی با خبر
ہر چہ خواہد کہند بلا اختیار	فعل و ترک او ہمہ بے اضطرار
ہر کہ خواہد بدایت سے دید	و آنکہ را راند فناء است سے دید
قدرت و علمش فراغ است و محیط	سمع و بصرش جملہ اشیا را محیط
اوست بینا نے ہمہ بلا وسعت	اوست شلوئے ہمہ آونکہ کہ هست
سمع و بصرش نیست با و چشم پوش	زانکہ او پاک است از اس اہل پوش
اوست گویندہ خاموش و لالی	ہست گویا از ازل تا ازل
قول او را نیست حرف و نجوا	معنی قائم را نہ است لے فضا
و اس کلام لفظی نظم شکر	وال شہد بر نفسی بصوت محرف

ہر دور امیدان کلام ایزدی

لا یسرید اللہ

خواہش حق ہر حال آند محلا
و در خواہد لازم آید عجز و
گر کہے پرسد کہ چوں خواہد
پس جوابش گو کہ لے بیوش و

اسماء اللہ تعالیٰ

مر خدا را نامہا بسیار داں
زاں خود و نہ را فضیلت بیشتر
زاں میاں اللہ و چنان اسم ذات
نامہا کان نیست در نص این فضا
در کتاب اس اسم را ترجمہ
اسم اعظم نزد اکثر مہم است
نزد بعضے است اعظم جملہ نام
با حق دل اگر خوانی خدا

رویت اللہ تعالیٰ

رویت حق ثابت لے محترم
در رسد و جن نزاع است خدا
یک بر قول صحیح لے نیکاری
گفت آں اسبوطی نیکو نوشت
وردہ وقت حساب وادگاہ
مومنش بیند با و صاف کمال

لا یعلم ما صیہ

علم کہ ذات حق آمد محال
عقل و این زبانہ از ادراک او

بیتا علیہ السلام صا پر سیاوی

در امید دعا عبد لعزیز

بسم الله الرحمن الرحیم

مؤثره شود ظاهر اثر
رقیه و ابی مصور کس ندید
بخود پیدا شود بے کردگار
قدیرش همه نیک بد است
نزه از همه نقص و زوال
لست است و ندارد انتہا
روین نے بیرون آسمان
بر فرش زمین نے در عرش

جل شانہ

بسم الله الرحمن الرحیم
آن اربع شود باقی صفات
م و فعل و خواہش اے شفا
ت از کلی و جزئی با خبر
و ترکیب و ہمہ بہ انتظار
در ازل و ازل است و ہر
بدرش جملہ اشیا را محیط
شملہ ہم آوازے کہ بہست
و پاک است این اہل ہوش
نکویا از ازل تا ازل
قائم ذات است بے فنا
شدر نفسی بصورت معرف

ہر دور امیدان کلام ایزدی

لایمید اللہ تعالیٰ محالاً

خواہش حق ہر محل آمد محال
و در خواہد لازم آید عجز او
گر کسی پرسد کہ چوں خواہد
پس خواہش گوید بے بیوش و
غیر ممکن را نخواہد و الجلال
با وجود مستحیل اے نیک خو
تا کہ پیدا بشود یک غولش را
این سوال تو محال و باطل است

اسماء اللہ تعالیٰ توقیفیہ

مر خدا را نامہا بسیار داند
لہذا تو دود را قضیت بیشتر
زں میان اللہ و جن اسم ذات
نامہا کال نیست در نفس این فنا
و کند این اسم را ترجمہ
اسم اعظم نزد اکثر مبہم است
نزد بعضی است عظم جملہ نام
با حضور دل اگر خوانی خدا
کآمدہ اند را احادیث و قرآن
آمدہ اند در حدیث معتبر
باقی آن جملہ اسماء صفات
منفی است اطلاق آنہا بخدا
ہست جملہ بیشکی نزد ہمہ
نزد بعضی حی و قیوم اعظم است
یک در کار است اطلاق تلم
ہست اعظم جملہ اسماء خدا

رویت اللہ تعالیٰ حق

رویت حق ثابت اے محترم
در ساء و جن نزاع است و فلا
یک بر قول صحیح اے نیکوای
گفت آن اسبوطی نیکو شرفت
و در وقت حساب داو گاہ
نومش بیند باوصاف کمال
با کتاب و سنت و اجماع ہم
بہین اندک دال اختلاف
رویت حق ثابت است پس ہمہ
کیں خلاف ثابت است اندر
ہر کسی بیند چہ نمون چہ تباہ
کافرش بیند باوصاف جلال

لا یعلم ما مصیۃ تعالیٰ

علم کنہ ذات حق آمد محال
عقل و یزنا زہ از ادراک او
جل ذات اللہ عانی الخیال
دست کوتاہ است از فکر کمال

ما کہند منہ گانیم او خدا
شکر کہ بیند کجا در آفتاب
منزل او را نداند چو یکس
اللہ اللہ ما کجا و او کجا
بشتوا ز اہل سجن بالتراب
روہ رواں ہستند بر یک نخوس

فی اثبات النبوة

حق فرستادہ سوی ما انبیاء
اکرم از مہر ارشاد و ہدی

الانبياء معصومہ

کفر ناید گاہ بہ از پیغمبران
از کجا تر سہو یا نشد یا عمد
گر سہو آید ضعیفہ از نبی
قبل از ان یا شد ضعیفہ زور و
نہ پس از پیغمبری تے پیش از ان
جملہ معصومند با فضل احد
بہت جائزہ پس از پیغمبری
کز تعدد است یا سہو و عطا

نبینا صلی اللہ علیہ وسلم ختم المرسلین

دین احمد تاقیامت از ختم است
بعد از پیغمبری تا بدیقین
چوں فرو آید سج از آسمان
شرع او در شرعہا مانع است
خاتم الوحی بہت و ختم المرسلین
کار فرماید با حکام قرآن

فی المعراج المعراج حق

ہست معراج بہ تعبیر از حرم
بعد از ان تاجنت از حق
منکر اول شقی و کافر است
فلسفی احمق آرد یک تک
ایں چنین از قدرت حق دور
تا با عقلی در قرآن ای محترم
آمدہ اند در حدیث مصطفی
منکر ثانی نہ کافر فاجر است
منع داند شقی طباق فلک
یک چشم فلسفی را نور نیست

آباء النبی صلی اللہ علیہ وسلم الی آدم مسلمون

اہل اسلام اند آباء نبی
والدیش ہر دو بر دین خلیل
در دے آوردہ و لا تل ما ہذا
گرچہ منکرے شود ہر مدعی
قصہ احیا ضعیف است میل
وز سوال منکران گفتہ جواب

زینہ او شان گزشتہ از فلک	سنت نبوی
بہتر است از عام مردم آفتی	ان و اہل ان آدمی
جملہ از عام ملک ان بہترین	

لم تکن امراۃ نبیۃ

چچ پیغمبر زن و بندہ نہ بود	آمدن اہل شرف اندر وجود
مادر موسی و مریم ہر دورا	بعینہ مردم آفتہ اند از انبیاء
ہم زن فرعون پیغمبر گرفتہ اند	لیک ازل شد بچ و دل پسند

فی صفۃ الملائکۃ

بندہ حق تعالی داں ملک	در زمین بعضی فرخی ہو فلک
جملہ اند اجسام نورانی لطیف	پاک از لالش و طبع کثیف
دورا ز جرم و بطاعت متقل	بندہ فرمان حق از جان دل
چیریل آید پیغام و وحی	انبیاء را رسد رساند امر و نہی
کار اسرار قبل باشد لغز نمود	نفع موت و نفع بعث و شود
رزق حیوانات کار میکائیل	قبض ارواح است کار عزرائیل

اقسام الخوارق حق

خارق عادت چو باشد سبب	سمو باشد نام او ای منتخب
بے سبب گریبایں خارق ظہور	اہست است دل از اہل فجور
از ولی باشد کہ است نام او	در ولی نبود اعانت نام او
معجز و بعد از نبوت از نبی	پیش از ان را باص باشد آفتی
اہل بدعت گزیراہ خداست	خارق او و نیست از او است
معتقد بر و مشوچوں جہالان	دورا ز کوہ مست دجال نام

اصحابہ الکرام

امت پیغمبر خیر البشر	ہست امتہ سابق یکتر
----------------------	--------------------

بہترین امت انار اصحاب او	پس از ان این چار اصحاب اکملند
اول ایشان ابو بکر عتیق	با پیغمبر در ہمہ حالت رفیق
بعد از ان فاروق البہرہ	قتل شیطان را چو تیغ خنجر است
بعد از ان عثمان محصوم و باشد	جامع آیات قسراں مجید
بعد از ایشان منصفی قاضی ہزار	قاطع کفر کلید خیر است

لائزہ کر الصحابۃ الابخیر

گر تر ایمان نصیب است لہ فی	پیش اصحاب نبی شو عاکپاے
در حدیث است نہ کہ و طعن	ہنچو سبب مصطفی شد بیکجاں
ہیکس از ان مایں دشمن ملار	یا دایشان جز نہیکوئی میار

تشاجر الصحابۃ

جنگہا کا ند صحابہ شد پدید	از قضا حضرت رب المجید
یادہ آووش اولی تر است	یا و آن کردن حرام متکر است
لیک ہر مرد بعضی جہالان	بر خبر آرم این سخن را در بیان
چونکہ عثمان شد شہیر حضرت	شیر حق بر تخت سلطانی نشست
قائلاں در لشکر او آمدند	تابع فرمان و امر او شدند
پس ز میر و طلوع عالی رکاب	عائشہ خانوں خالہ یونان
خواستند آن بچوں را از علی	غفت آن سلطان شرح مجلی
کہ ہنوز ایشان قوی تر شدند	ترسیم ایشان تیغ را برین کشند
چوں از بنجا گفتگو بسیار شد	اجنہا ہر دو بر سر یکا ر شد
مجتہد را بگوید اجتہاد	کہ پدر را خوں بریز از روی داد
حیف باشد گردمی فرصت	یا بجانش شققت و رحمت کند
در خطا خود نبود مجتہد	بلکہ ماجور است نہ دہل جہد
خامس ہستند اصحاب کبار	ہر یک از عمداں ہر روز کار
وصف ہر یکہ احادیثی	چوں مجین و صبیح ترمذی
چوں نوای جنگ شان زخوی	قاتل و مقتول ہر دو دہشت
قائلاں شان را بنیکوئی گذار	در عتاب عثمان بان را بہت دار

بہترین امت انار اصحاب او

حب اہل

بیک گردہ از دم بے عطر
نام خود عالم نہتہ از
پیش سید سرنگونی کہ
گر نشوند از کس وصف
الامان با لبہ ازین
آنگہ او را حب آل
بیک یاد حب اصحاب
حب آل مصطفی ایما
چوں کہ گوید کہ اگر
دست او را وزن انداز
ورہ باشد آں او پاک
حب اہل بیت امو
مذہب شیعہ شنیع است
مذہب حق کتاب
و ہیکہ ایمان مستقیم
ہر کہ تصدیق ہست
لیک بچہ گفتہ اند او

الاسلام

پیچ دو سلام ایمان
نزد بعینہ ہست اسلام

الایمان

ہست ایمان متقل

پیر و آن سنت و آداب او
پس از آن ارجحاً صاحب اکملند
با همبر در همه حالت رفیق
قتل شیطان را چون تیغ خنجر است
سایح آیات قرآن مجید
قاطع کفر کلید خیر است

الراغب

پیش اصحاب بنی شوخا کپائے
تجویم مصطفیٰ شد بیگما
یاد ایشان جز نیکوئی میار

محابره

از قضا حضرت رب المجید
یاد آن کردن حرام منکر است
بر خبر آرم این سخن را در میان
شیر حق بر تخت سلطان نشست
تاج فرمان و امر او شد ند
عائشه خاتون خاله مؤمنان
سجده آن سلطان شرع مغلی
ترجم ایشان تیغ را بر من کشند
اجتهاد هر دو بر یکا رشد
که پدر را خون بریز از روی اد
یا بجا کنش شفقت و رحمت کند
بلکه با جور است نزد اهل جلد
هر کج از عذراکان روزگار
چون عین و صبح ترمذی
قاتل و مقتول هر دو در پشت
در غاب شایر بیان رایت دار

این معانی را که چون در مسند ام
بعادین گردیدین شک آدمی

بهت اے سلطان احمد گفته ام
ماز تو سیر از تو ارماسا بری

حب اهل بیت من الایمان

یک گروه از مردم به عقل و روانی
نام خود عالم هستند از جا ملی
پیش پید سرگونی کم کنند
گر بشنوند از کس وصف علی
الامان با رب ازیں بد اعتقاد
آنگاه او را حب اهل مصطفی است
بیکایت حب اصحاب نبی
حب اهل مصطفی ایمان بود
چون کس گوید که آل حیدرم
طعن او را عز از اند نسب
ورنه باشد آن او یکے مدار
حب اهل بیت اصحاب نبی
مذهب شیعه است و قبیح
مذهب سنی کتاب مصنف است
و آنکه ایمان است تصدیق رسول
هر که تصدیق هست اقرار نیست
لیک بعضی گفته اند او کافر است

غالی اند و حب اهل مصطفی
علم خود دانست میراث نبی
ایشان خود اعلیٰ شمارند و بلند
نام او شیعه هستند و رافضی
عالم را اینچنین سخت مباد
رافضی نامش نیکون اخطا است
دشمن ایشان نباشد خورشقی
دشمن با آل او کفران بود
دار او را از دل و جان محترم
کس بسا و است انداده
اگر تو صفاتی سازد کردگار
عین ایمان است بشنوائی اخ
خارجی خلیف شهاب دین بلع
جای سنی در میان جنت است
باز بان دول به تسلیم و قبول
نزد حق اند مراد اقرار نیست
در مجال گفتش نمود بر راست

الاسلام والایمان واحد

پیچ دو اسلام ایمان فرق نیست
نزد بعضی است اسلام اقتیاد
مومن و مسلم بنزد ما یک است
امر و نهی شرع را ن اعتقاد

الایمان المقلد معتبر

بهت ایمان مقلد معتبر
گر چه عقیدت از وی فیکتر

الایمان لا یزید ولا ینقص

اندر ایمان نیست نقص و ازیاد
لیک تسکین دل و نور صفا
اینچنین گفتند در باب سداد
زائد و کم نه شود بیکری

هل یقال انما مومن النشاء الله تعالی

گفته است از اربابین
که باشد اگر گفت از شک و ریا
و زخوف باشد گفت این مقال
لیک اولی این بود اے محترم
مؤمن من گزید او را بد چنین
در ترک حست بود هیچ عیب
مؤمن است و نیست ایمان از دل
مؤمن بیشک و حتی مؤمنم

الکفر کبار

کفر باشد از اصحاب عقول
نیز این بودن از عدل خدا
سفر شد هر چه گناه باشد صغیر
هم دانست کردن اهل صلاح
گفتگوئے به شمار آورده اند
بجز شب قدر و اتم نظم اند
از همه همی انما بد اجتناب
مدکبار باشد از حکم الله
وین سخن از این عمر آورده اند
همه را از بگ گفتار اے فقی
خودون مال تمیم اے محترم
بچو رقت شد کیر لای ثقات

هر چه از بگ است کذب و بول
کفرش نویدی از فضل خدا
باز دانستن بطله را حقیر
بر امور شرع کفر آمد مزاج
اختلاف اندک کبار کرده اند
نزد بعضی این کبار میهم اند
تا که بر کس از خوف کتاب
بر گمان آنکه شاید این گناه
بعضی آنرا نه معین کرده اند
کفر و قتل و دفع محض هم زنا
هم عقوق و محروم از هر امر
مرفعی گفته که شرب مسکرات

سوال القبر و نحوه حق

در قبر آند به حکم ذوالجلال
کوثر و میزان قبل روز حساب
شایع صادق چو گفت این گفتا
لازم است ایمان با و نزو ثقات
هم ثواب هم عتاب هم سوال
تابت آمد و را عادت و کتاب
لازم است ایمان با و نزو ثقات

لا اجمعة للكافرين ولا اخلاؤ في النار للمؤمن

بیچ مومن را خلود و نار نیست	بیچ کافر را بخت کائنات نیست
مؤمن را نیست دوزخ مدام	زبان برآید و جنان باشد مدام

حكم الاطفال

کوکاں توتال و جنت اند	در نعیم اند و غرق رحمت اند
چنین اطفال کفاری پسر	در بهشت این ست قول معتبر
اند و تمام حقیقه رسالت است	نزد بعض اطفال حق ثنات است
چون نماز شد و بی اخبار را	شد توقف بهتر و فرخند را
چون شیطان هر دو جنس احاد	هر دو از انس یقین پیدا شد اند
زبان شیطان بود نوع خبیث	انچنین فرموده اند اجمدیت
حکم چون آمد چو احکام بشر	در تکالیف جزا و غیره بشر
مؤمن جن است در جنت مدام	جن کافر اید و دوزخ شد مقام
نیست ایس از دکانک یا یقین	این صبح آمد بنزد اکثرین

لا یفضل الولی علی النبی ولا یقسط تکلیف

از نبی افضل نمی گردد ولی	منکر این اهل کفر است و دنی
از تکلف آنچه تکلیف خدا است	هر چه بر ما قضا شد ای مرد است
سوی حق چند کند باشد بیشتر	از عذاب انکاف بر روی بیشتر
طی رسیدن که این امکن است	از دوا و نیت مؤمن کافر است

التوبة معتبرة

توبه اگر در پیشاں بودن است	عزم بر ناکوش فرموده است
باز اگر آید گنه اندر وجود	باز توبه باید از سر کرد و دود
کز توبه نیست تائب احوال	عفو فرمایند خطایش فوا احوال
توبه میسکن توبه کن باز باز	زانکه بای توبه بکنی هست باز

الاجل احد

زوال حق اجل باشد یکے	اکشته را عمری نماند به پیشکے
----------------------	------------------------------

نانکوی گره کشته می شدی	روزگاری بجز این نماند بوی
------------------------	---------------------------

لا یلعن المسلم

آنکه میهم باشد او را خاتمه	نیست جائز لعن او نزد همه
آنکه منش هست بر کفری پیر	بالیقین ثابت نفس ای معتبر
در شریعت لعن کافر و کات	دیگر لعن کردن از خطاست
هست بهتر آنکه لعن میسکس	بر زبان ناری که خوب نیست پس
لعن شیطان هم کن در شر او	استغفار کن بحق لعن نیکوی
این چنین فرموده آن خیر البشر	آمده اند در حدیث معتبر
پس کن لعن زید ای نیکبخت	گر چه در کارش بگشاید جنت تخت
در شریعت کاتبانست ناسزا	سالب ایمان نباشد لعن قتا
باز بر ما خاتمش چون میهم است	لعن او جائز است و محرم است
و کرا و بگذار نام او مسکو	حق رساند حق سزائے او باو
و کرا و بسیار زشت فکرت است	اگر زیاده ای زبان را بهتر است

مسئله

مسح بر موزه نمودن جائز است	منکر آن قاسق و ناقار است
----------------------------	--------------------------

مسئله

شستن پا فرض باشد در وضو	مسح گوید رافضی ز شستن خو
-------------------------	--------------------------

مسئله

در پس هر فاجر و سهر مستی	شد نمازت جائز از قول نبی
یک گروه را اعتقادش کافریت	نیست جائز گر چه ظاهر مستی است

الحج والاختیار

گفتگوی ایشانراست اندرین	در کتاب حکم از خوابی پسین
اندر اینجا گفتگوی مختصر	در رسم مسلک گویت آسمتیر

ح

مسئله الاول

مسئله اول بگویم که ای انجو
وقت و ارد تمام این ست
در بیان عقل حیران ست
زین سبب پیغمبر صاحب کما
پس نشانی کرد در حوض گفت
بنده را در کار خود مختار
ایس قد تصدیق فرما انجو
ان ربی مایستاء یعفوا

مسئله

مسئله ثانی که مشهور آمده است
گفت جبری من ندارم اختیار
قدری گم گشته از راه بد
هر دو را قاطع و تقوی از غدا
هر کس را داد صنع کرد و کار
هر چه قصد او تعاضد میسک
صرف همت گر کند سوخته گد
و را بود سوخته محاسن قص
پس نه خبر و قدر باشد دنی

مسئله

مسئله ثالثی بطلب بالذات
جنت این قول را اگر مستک
مستعبر بر کس از نیک
عین ثابت نیست مجهول
صورت علییه حق است و
زانکه عین انچه اولاد نام

رونگاری ببالین تمانه بوی

ن المسلم

نیست جائز لعن او نزد همه
بالبیقین ثابت، نفس ای معتبر
دیگر لعن کردن از خطا است
بزرگان ناری که خوب نیست پس
استغافه کن بحق لے نیکوی
آمد اندر حدیث معتبر
اگرچه در کارش جگر شدت سخت
سالب ایمان نباشد لے فتا
لعن او جائز است و محرم است
حق رساندن حق سزائے او باو
گزینارائی زبان را بهتر است

لد

منکر آن فاسق و نافر است

نکله

مسح گوید راضی زشت خو

نکله

شدن زارت جائز از قول نبی
نیست جائز اگرچه ظاهر متقی است

اختیار

در کتاب گفتار عوامی پس
در سه مسلک کویت است

مسلک الاول فی التبع و التسليم

مسلک اول بگویم لے اخفی
وقت و ادر تمام این مسئله
در بیانش عقل حیران می شود
زین سبب پیغمبر صاحب کمال
پس تشکیک کرد در حق گفتگو
بنده را در کار خود مختار می
این قد تصدیق فرما نموش
ان رقی ما یثاب و یعقل

قول عبد الحق شیخ مصلوی
هست در حق گفتگو و اصوله
فهم اندیشه پریشان می شود
منع فرموده است از این مقال
باید تصدیق و تسلیم اندو
حق تعالی خالق آن دال بقین
صرف گفتگو کن اداک پرش
ثم عمنما یفعل لا یفعل

مسلک الکسب الاختیار

مسلک ثانی که مشهور آمده است
گفت جبری من ندارم اختیار
قدری هم گفته اند راه بدی
برود و رافراط و تقریط از غلط
هر که را دامن صغ کردگار
هر چه قصد او تعاضا میکند
صرف همت اگر کن سوئے گناه
و رلود سوئے حاسن قصد او
پس شجیر و قدر باشدنی ستم

دل پسندیده بجهو آمده است
مانده مجبورم بدست کردگار
خالق افعال داند خویش را
حق بود در اعتدال و در وسط
قدرت و توفیق و قصد اختیار
حق در و آن فعل پیدا می کند
حق در و پیدا کند کار تنباه
می کند پیدا در و کار نیکو
هر که مختیار باشد لا جرم

مسلک التحقیق

مسلک ثالث عجب بالذات است
حجت این قول را اگر بشکری
میر معبر هر که از نیک بد
عین ثابت نیست مجهول خدا
صورت علی بن حق است و عین
زاکله عین آنچه اول لازم است

مسلک صوفی و اهل حکمت است
پس بین شرح فصول انقیضی
آنچه استعداده عین او بود
همچنین بر وصف لازم و خدا
علم حق آن قدیم و اهل زمین
نیست مجهول خدای حق پرست

پس خدا را حجت بالغ بود
ظلم ناید از خدا بر هیچکس
هست از ما آنچه می آید بیا
بود استعداده او مجهول بنیم
کفر طلبید از خدا اما بهیئت
ظلم نزد یک همه اهل ملل
فاست او چون قابل ایمان بود
چون طلب کرد از خدا کفر و فسق
حق تعالی عادل است آذ و انقون
از خدا ایمان طلب کرده بلال
بر میکیاں بود فیض خدا
گرچه یکیاں است بلال بهما

حجت باطل و زائف بود
زاکله استعداده او اینست پس
فاستعداده امانان نعمت لانا
طالب کفر از خدا و نیکویم
لا جرم شد کفر و عیسیا قمتش
هست دفع انشی فی غیر العمل
نامد از وی غیر کفر اندر وجود
یافت این مطلوبی برای جواد
ماطلما التامیل ضم ظالمون
یافت ایمان از کفریم و اول الجلال
لیک یکیاں نیست استعدادها
در چن گل وید و در شور غار

مسلک الانصاف

این مذاهب گفت از اهل تمیز
گرچه مختاریم در وضع و کار
گرچه ما خودم بقصد خویشین
قول ما باشد و داعی بشمار
گرچه ما خودم بقصد خویشین
نام ما مختار ما مجبور او
جبری بی فهم حجت کرد ساز
کفر و فسق جمله از تقدیر است
مگر خدا خواهد منش طاعت کنم
ظلم باشد که کند سارا عذاب
اندر این او بام خود مغرور شد
چون حدیث جبر را عاشق شنید
شده ز جام این سخن بهوش مست
پس سوئے کار است باید رفتنم
این سخن سوئے خداست آردش

فشنو اکنون مذاهب علی وزیر
لیک مجبوریم مادر اختیار
لیک قصد از خدا شدنی زمین
که نداریم اندیشه اختیاری
لیک قصد از خدا شدنی زمین
انتیاد و قصد ما مقهور او
که چرا ایم ز کفر و فسق باز
من را درم چاره کین تدبیر است
چون نخواهد نیست چاره لا جرم
زاکله ما مجبورم و پاک از حساب
و ز خدا مرد و گشت دور شد
خویش را گم کرد و دید آنچه دید
گفت باهم حق است آنچه هست
ترک این پندار باید گفتنم
دور از غیر است خدا امید رش

محبوبه خلق با واحد توئی
 اندرون مخزن است این سخن
 سوره خود را بچ کند تقصیر عیا
 نعم ما قال الحکیم المولوی
 لفظ جبرم عشق را به صبر کرد
 گرچه جمله کار باشد از الہ
 گفت آت دم قدر ظلمت را زینا
 گفت شیطان رب قدر فوقی
 شد تمام این بحث با خوشتر بیان
 اینچنین آفرمود جائے دگر

هم توئی محمودم عابد توئی
 نے تہریر و بیان آتین سخن
 کما نہیں بود است لست لدا
 فی الکتاب اللستطاب المثنوی
 واکثرنا شوق نیست جس جبر کرد
 لیکست مایا داب گردن نگاہ
 عفو فرمود از خطائے او خدا
 گشت ملعون تا قیامت آس فی
 شکر شد افکندیم المستعان
 ناید لے سلطان احمد در نظر

آفرینت پرستند اعمال تو بعبادت
 از ستای دو لے علی جناب
 اگر کند فرزند کاسے ناسترا
 دعوی مقدوسی و فضل و نسب
 این سخن با خود تلفظم در ترا
 باتو سیکوئم مثال با و خروج
 چوں ز کنعان کار باشد لیسوا
 تلخ گفتم این سخن از بہر بند
 از موسی بگذر سوتے رب المجید
 ان فضل اللہ عظیم باطل

این سخن پرستند که جگر تو کیست
 تانیا بی از رسول اللہ جناب
 والہ ش لا غصہ آیدے رضا
 قدر جو ہم می نیرد نزد رب
 آندہ اندر حدیث مصطفی
 خواندہ باشی قصہ کنعان فوج
 لیس من اعلک فوج آمد خطاب
 سریشی شیریں تراست از شدت
 کن تو کل نعم ما قال اللہ
 کل شیء ما سوی اللہ باطل

النصب و النجم

بست تاثیر نجوم و ادویہ
 مشتری و زہرہ و شمس و قمر
 بچنین قفل قفل ناخواہ
 این اثر با قدرت آں قادر است

ثابت و انکار آں شد سطر
 حق تعالی داد ہر یک را اثر
 ہر یکہ است تاثیر از الہ
 ہر یکہ حکمش شناسد کافر است

الخطاب الی سلطان احمد

ایکہ از بہر تو گفتم این کتاب
 اعتقاد اہل اسلام این بود
 اعتقاد اہل سنت کن بدل
 سر تاب از خط و فرمان نبی
 آں اہمیت آگہ بر را ہش بود
 روز و شب ہر کار حق سر گرم باش

بلو کردم اندرین نسخہ خطاب
 پس ہرین کن اعتماد لے معتمد
 اعتقاد اہل بدعت اہل
 گرچہ غلامی کہ آں او شوی
 وز معاصی مست کوتاہش بود
 و ز غایت خوف دل گرم باش

خاتمہ الکتاب

شکر شد این کتاب دل فرزد
 دیدہ انصاف بکشا و بین
 اگر خطابی با صلاحش بکوش
 اصقلے چند بے عقل و خرد
 این سخن دانند این قوم حسود
 علم ایشان نظری و کسی بود
 نسبت با من نہار غایب خسل
 این نہ از رویے تکرار گفتم ام
 من کیم اندر فضل از بہرست
 شد تمام از فضل جمال این کتاب

بشد تمام از فضل حق یک گند
 بر مصنف کن دعا و آفرین
 عیب جوئی قیمت کار اہل پوش
 عیب میکردند بر من از حسد
 کین حسد فضل ربانی پیہر بود
 علم ما اثر اقی و حسی بود
 بر زمین اندو منم بر آسمان
 جوہر سحر خدا را سفتہ ام
 بعد از ان فیض نبی و مرشد است
 ہاں بگیر اللہ اعلم بالصواب

مولوی صاحب
 فرمایند بینوا تعلیموا والہ
 مرد علیہ علی ہذا التعریر
 منہما معقہ ولا ثانیہ مع
 الحمد للہ رب العالمین
 من مقولۃ الافعال
 لہ تبارک و تعالی
 قال السید السن و
 من حیث ہو ہو مل
 تبعات عرف حالہما من
 الکلی معنی اسمی و لا یزید
 لا اسمی و هو ق غایہ
 اعلیان ارتفاع
 الآخر قلزم ان یکون
 اعلم ان العد و کال
 و معلوم ان الترتیب
 باحرى و اولی من توک
 ای بلزم ان یکون للث
 فاما فی یعتبر معہا ال
 الصوریۃ الاجتہاد
 اقسام الموجود ۱۳
 و بعد الحمد
 خطابک انتزعمانی